

Speech bij de boekpresentatie
Over ZOEKEN – naar mijn moeders moeder die verdween
in het verzet

Door Yoeke Nagel, uitg. Droomvallei

16,95

[HIER BESTELLEN](#)

BOEKPRESENTATIE 17 maart – Herinneringscentrum

Kamp Westerbork

Wie de geschiedenis niet kent is gedoemd om 'm te herhalen, wordt gezegd.
De vraag is: is het waar?

Ik denk het wel. Daarom wil ik je graag iets vertellen, een klein beetje maar,
over de geschiedenis van dit boek: Zoeken.

Toen ik er, een jaar of twintig geleden, aan begon, leek het me niet zo'n
ingewikkelde klus. Ik wilde het levensverhaal van mijn moeders moeder
opschrijven. Omdat het een **mooi** verhaal moest zijn, dat begreep ik wel uit de
flarden die ik erover hoorde van mijn moeder. Haar dierbare herinneringen.
Mijn moeders moeder zei dingen als *'Het huishouden doen? Ik lees liever Marx!'*
en dat sprak me enorm aan. Samen met mijn vader had mijn moeder
bovendien al heel wat mensen gesproken en archieven doorgespit naar details
over dat opwindende leven.

Als dove, joodse vrouw het radicaal socialistische verzet induiken, schrijven in
een verzetskrant en een schip tot zinken brengen in de Rotterdamse haven...

Eigenlijk wilde ik ook zo zijn. Zo'n vrouw verdiende een boek.

Ik bladerde door de archiefmappen die pa en moe samen hadden aangelegd
en legde die dan steeds opnieuw zuchtend weg. Ik werd er geen wijs uit.
Jarenlang wist ik te voorkomen dat ik er echt mee aan het werk ging. Nou ja, ik
schreef 13 andere boeken en heel wat journalistieke verhalen, maar dat was
eigenlijk vooral oefenen en – tja – afleiding van wat ik eigenlijk moest doen:
dit.

Ik begreep wel dat ik zelf ook die archieven in zou moeten duiken om daar
ontbrekende stukken informatie op te diepen. Daar zag ik enorm tegenop.
Want **wat** als ik niks zou vinden? Wat, misschien nog wel erger, als ik **wel** iets
zou vinden? Zoeken is een eindeloze klus: alles wat je vindt leidt
onherroepelijk tot meer zoekwerk.

Ik nam een wat laf besluit: eerst maar eens op een rijtje zetten wat er tot dan
toe aan informatie was. Daarvoor mocht ik een team vormen met de
samenstellers van die mappen: pa en ma. Zij de research, ik het schrijfwerk.

We maakten een serie afspraken voor gesprekken over wat zij gevonden
hadden over Jeannette van Emden. Langzaam veranderde de manier
waarop we over haar spraken. Terwijl die mysterieuze vrouw uit het verleden
eerst nog 'mijn moeders moeder' was, werd het steeds meer 'mijn
grootmoeder', beetje apart type. Jeanne. We bleken veel niet te weten over
haar en dat compenseerden we, alle drie op onze eigen manier, met onze
eigen logica, inzichten en pure fantasie. Noodgedwongen, want gaten in een
verhaal worden vanzelf opgevuld door een goede veronderstelling.

Omdat de menselijke geest nu eenmaal een kloppend verhaal wil vormen. Zo veranderde het levensverhaal van Jeanne onder onze handen.

En er veranderde nog iets. Hoe duidelijker mijn beeld werd van Jeanne, mijn spannende grootmoeder, hoe nieuwsgieriger ik ook werd naar mijn eigen moeder. Die had het weten te presteren om al die archivariissen en dossierbewakers zeventig jaar lang op te jagen met al haar vragen. Zeventig jaar zoeken naar je moeder. Dat is heel lang. Daar moet je lef voor hebben. En een heel groot verlangen. Dat, zo'n zoektocht van zeventig jaar, verdiende ook een boek.

En dat hele grote verlangen van mijn moeder heb ik van jongs af aan gevoeld. Toen mijn zus en ik geboren werden was mijn moeders' oorlog nog maar heel kort geleden. Wij hoorden wel eens wat over onderduiken, over ondergronds gaan, en over verzet. De bijbehorende emoties voelden we, ook al werden ze niet uitgesproken. Dus hadden we altijd wel wat blokjes informatie om zelf een verhaal mee te bouwen.

Mijn oma had in een catsuit over een Duits schip geslopen om er een kleefmijn op te plakken en mijn moeder had als klein meisje in een aardappelkelder in het bos gezeten in Garderen, ondergronds. Dat was niet zo. En dat je altijd bang moet zijn voor mensen in uniformen is ook niet zo. Dat je in een nieuw huis eerst even moet kijken waar je kunt onderduiken is niet zo. Dat je altijd bij de slachtoffers hoort is niet zo. Dat onenigheid altijd een zaak van leven of dood is, is niet zo. Dat je je kelder vol moet zetten met extra eten voor je weet maar nooit... dat is denk ik **wel** zo, maar ik heb inmiddels wel gemerkt dat niet iedereen dat doet.

Feiten, fantasie en hardnekkige misverstanden verweefden zich en werden mijn eigen verhaal over wat er ooit gebeurd was en wat dat betekent voor hoe de wereld in elkaar zat. Zit. En hoe je moet leven. Verdient dat niet ook een boek?

Zo'n zelfde weefwerk van feit, fantasie, eigen logica, zit ook in het hoofd van mijn moeder. Op haar twaalfde zag ze haar moeder voor het laatst. Vanaf dat moment moet ze elke herinnering aan haar, elk gegeven, elk feit en elk raadsel aan elkaar hebben gesmeed tot een geschiedenis die waar kan zijn.

Een geschiedenis die vastgelegd zou moeten worden om 'm af te kunnen sluiten. Daar mocht ik bij helpen met het maken van dit boek.

Is het waar? Ik weet vrijwel zeker van niet.

En toch heeft deze 'geschiedenis', dit samengestelde verhaal, ons leven richting gegeven, onze geest gevormd en ons ook dichter bij elkaar gebracht. Jeanne heeft maar kort geleefd, maar haar invloed op onze wereld is enorm. De keuzes van Jeanne hebben het leven van mijn moeder heel veel opgeleverd. Boosheid. Verdriet en gemis. Maar ook inspiratie, om haar inzichten en wijsheid door te geven aan anderen.

En mijn moeders boosheid, verdriet en inspiratie – en mijn vaders toewijding aan haar Zoeken - hebben ook mijn leven gevormd. Lang ben ik me er niet van bewust geweest hoeveel invloed het verhaal van mijn voorouders heeft gehad op mijn ontwikkeling, mijn levensvisie en keuzes.

Dat is veranderd door er naar te zoeken. Daardoor begrijp ik meer van ons alle drie. Ik heb geprobeerd om in dit boek drie verhalen tegelijk te vertellen.

Dat van mijn grootmoeder, mijn moeder en mij. Een geschiedenis van feiten, fantasie en misverstanden, over het verleden en het heden. Ik heb met het schrijven van dit boek gezocht naar een manier om de weg naar de toekomst lekker schoon te harken.

Zodat de geschiedenis eens wat anders kan doen dan zich herhalen.

Zoeken gaat over **drie** vrouwen. Over feit, fantasie en veronderstelling. Over **drie** tijdperken: verleden, heden en toekomst. Het is dus vanzelfsprekend dat er op mysterieuze wijze ook gelijktijdig **drie** eerste exemplaren van de drukpers kwamen rollen. Deze drie exemplaren wil ik graag overhandigen aan vertegenwoordigers van de drie periodes waar het boek over gaat.

Ten eerste: mam. Ik geef jou graag het eerste exemplaar van dit boek, dat je gelukkig in hoge mate kunt zien als 'jouw boek'. Het is een heel bijzonder proces geweest om samen in het verleden te duiken en er heelhuids weer uit tevoorschijn te komen. Dank je wel voor je vertrouwen en je moed.

Het tweede exemplaar geef ik graag aan de vertegenwoordiger van het heden: Dirk Mulder. Door jullie werk hier in Westerbork, het scholenproject, het namenproject, het museum, maken jullie het mogelijk dat mensen de geschiedenis kennen en er hun conclusies aan verbinden. Dank je wel.

En het derde eerste exemplaar is voor mijn jongste dochter Sammy, waar de toekomst van is. Je geeft, net als je zus trouwens, je leven vorm op een volstrekt eigen manier en dat vind ik prachtig. Met dit boek heb ik **mijn** deel van je voorgeschiedenis proberen af te handelen, zodat jij je toekomst kunt maken zoals jij dat zelf wilt.

En dan gaan we nu aan de drank om te vieren dat een deel van deze geschiedenis nu te boek staat.